

Új kihívások a számvitel, a könyvvizsgálat és az adózás területén – Beszámoló a VII. Bosnyák János Nemzetközi Emlékkonferenciáról

Gulyás Éva – Martin Kíra

DOI: https://doi.org/10.35551/PFQ_2025_1_7

2024. február 14-én került megrendezésre a VII. Bosnyák János¹ Nemzetközi Emlékkonferencia a Budapesti Corvinus Egyetemen. Az esemény hagyományosan lehetőséget biztosít a felsőoktatási intézmények oktatói és PhD-hallgatói számára, hogy bemutassák kutatásaik eredményeit, megvitassák azokat a gyakorlati tapasztalatokkal összefüggésben, valamint közösen gondolkodjanak a felmerülő kihívásokról és a lehetséges megoldásokról. Az alábbiakban összefoglaljuk a konferencia néhány előadójának legfontosabb gondolatát, üzenetét.

Paradigmaváltás vagy evolúciós folyamat volt-e a számvitel átalakulása?

A plenáris ülés első előadója *Lakatos László Péter*² arra a kulcsfontosságú kérdésre összpontosított előadásában, hogy a gyorsuló gazdasági és technológiai fejlődés következtében a modern számviteli gondolkodásban és gyakorlatban végbement változások paradigmaváltást vagy evolúciós fejlődést jelentettek-e. Az előadás tudományelméleti keretrendszerét Thomas Kuhn és Lakatos Imre megközelítései adták, amelyek eltérő módon értelmezték a tudományos változások természetét. Az előadó a változások elméleti megalapozása után szembe állította a kuhni paradigmaváltás koncepcióját – amely szerint a tudományos forradalmak transzformatív jellegűek voltak, mintha „egy másik bolygóra ébredtünk volna” – a lakatosi evolúciós felfo-

1 Dr. Bosnyák János egyetemi docens, a Budapesti Corvinus Egyetem stratégiai rektorhelyettese, az egyetemi szenátus tagja, a Pénzügyi és Számviteli Intézet igazgatója, a Pénzügyi számvitel Tanszék vezetője 2012. február 13-án tragikus hirtelenséggel, munkavégzés közben, életének 45 évében hunyt el.

2 A Budapesti Corvinus Egyetem Számviteli és Jogi Intézetének igazgatója.

gással, amely szerint a tudomány nem régi elméletek halálával, hanem újak születésével haladt előre. A számviteli szakma előtt álló akkori kihívások potenciálisan paradigmaváltást jelezhetek. Ezek közé tartozott a mérlegben nem látszó vagyon problémája, amit jól szemléltetett a vezető technológiai és gyógyszeripari vállalatok piaci kapitalizációja és saját tőkéje közötti jelentős eltérés. Egyes cégeknél (mint az Nvidia vagy az Apple) ez az arány rendkívül magas volt, ami arra utalt, hogy a számviteli módszerek nem képesek megfelelően megragadni a vállalati érték tekintélyes részét. Külön figyelmet kapott az előadásban a blockchain technológia potenciális számviteli alkalmazása, összehasonlítva a hagyományos osztott rendszerekkel. A blokklánc-alapú megoldások decentralizált jellege, a múltbeli tranzakciók módosíthatatlansága és a valós idejű auditálás lehetősége alapvetően változtathatta meg a számviteli gyakorlatot. Vajon ezek a technológiai változások evolúciós lépéseket vagy paradigmaváltást jelentettek-e?

A fenntarthatósági szemlélet számvitelbe történő begyűrzése tágította a hagyományos pénzügyi beszámolás kereteit, és új dimenziót adott a vállalati teljesítmény értékelésének és új, merőben más feladatot adott a számviteli szakembereknek.

Átalakult a beszámolási egység fogalma, robbanásszerűen növekedett az adatmennyiség, melyeknek nagy hatása volt a számviteli gyakorlatra, de ezek inkább evolúciós fejlődésként értelmezhetők, mintsem kuhni értelemben vett paradigmaváltásként. A számvitel alapvető céljai és elvei ugyanis továbbra is érvényesek maradtak, de az eszközök, módszerek és a fókusz folyamatos alkalmazkodáson mentek keresztül.

Trendek a nemzetközi adózásban

*Erdős Gabriella*³ volt a plenáris ülés második előadója, aki szerint a törvényalkotás nagyon felgyorsult az Európai Unióban a nemzetközi adózás területén. Az új irányelvek és javaslatok egyre szorosabbá teszik a számvitel és az adózás kapcsolatát, ezzel egyre több kötelezettséget róva a könyvvizsgálókra. A legfontosabb közelmúltban elfogadott irányelv a globális minimumadózás (GloBE) rendszerét vezette be, de emellett számos adózással kapcsolatos irányelv javaslat van még a Bizottság asztalán. A globális minimumadózásról szóló irányelvet (2022/2523/EU) Magyarország határidőben átvette. Az érintett vállalkozásoknak 2024 végéig kellett bejelentést tenniük, az első bevallás, amely a 2024-es adóévről szól, 2026 nyarán lesz esedékes. Ez azt is jelentette, hogy a vállalkozásoknak 2024-es évre vonatkozóan döntéseket kellett hozni a törvényben biztosított választási lehetőségek (pl. QDMTT allokáció, de minimis teszt) tekintetében, fel kellett mérni a halasztott adózás bevezetésének célszerűségét és ennek megfelelően módosítani kellett a számviteli politikát. 2024-ben már könyvelési tételek is kapcsolódtak a globális minimumadóhoz és leghamarabb 2025. november 20-án adóelőleg fizetési kötelezettség is felmerülhet. A könyvvizsgálóknak a 2024-es üzleti év auditja az első olyan alkalom, amikor a vállalkozásnál a globális

3 A Budapesti Corvinus Egyetem Jogi Tanszékének vezetője.

minimumadó általi érintettségről, és érintettség esetén az új adónem könyvelési és bevallási rendszerének helyességéről meg kell győződni. Magyarország ráadásul új, a régi adókedvezmények helyett választható ösztönzőket is bevezetett, ilyen például az új visszatérítendő K+F kedvezmény, amely a jogalkotó elképzelése szerint a fejlesztésre adott vissza nem térítendő támogatás szabályai szerint kerül a könyvekben bemutatásra, illetve az eredmény alapú támogatás.

A könyvvizsgálók szempontjából a globális minimumadó legfontosabb tulajdonsága, hogy az adókötelezettséget a konszolidált beszámolóból kiindulva, azt az adott vállalkozásra visszafejtve kell kiszámítani. A számviteli eredményhez ugyan kapcsolódnak módosító tételek, ezeknek azonban nincs közük a társasági adó törvény hagyományos módosító tételeihez. A tényleges adómértéket az összes magyarországi csoporttag együttes lefedett adó és elismert számviteli eredményének összesítésével kell meghatározni. A lefedett adókat nem befolyásolja az, hogy a számviteli nyilvántartásban hol szerepelnek, az egyéb ráfordításként kimutatott lefedett adók összegét egyszerűen vissza kell tenni az elismert nyereségbe. A lefedett adókat a magyar törvény név szerint is említi, azonban kérdéses lehet, hogy egyéb, a törvényben nem említett helyi iparüzési adó alapú adók is bevehetők-e a számításba. Az elismert nyereség számítása során kiemelendő a halasztott adókkal történő módosítás, különösen, mivel azok eltérhetnek a számviteli szabályoktól. Ilyen eltérés például, hogy öt éven belül nem visszaforduló különbség nem vehető figyelembe, vagy, hogy a halasztott adó kötelezettséget a realizálás időpontjában várhatóan alkalmazandó adómértéken kell figyelembe venni. Az adókötelezettség a 2024-es évre vonatkozik először, ezért ennek az évről az áttekintése mind a folyamatok, mind a konkrét számolás tekintetében különösen fontos.

Az Európai Unió a kiegészítő adóval kapcsolatosan is tervez információ cserét a nemzetközi adóügyi együttműködési irányelv 9. módosításaként (DAC 9). Emellett egyéb jelentős módosítások is napirenden vannak, ilyen például a transzferár irányelv javaslat, az általános forgalmi adó jelentési kötelezettségek változása (ViDA), a passzív holding társaságokkal kapcsolatos tesztek (ATAD3), illetve néhány egyszerűsítési javaslat. Az EU adóharmonizálás jelentősen felgyorsult, és ez egyre szorosabb együttműködést kíván meg mind az adóhatóságok, mind a vállalatcsoportok tagjai és könyvvizsgálói között.

A könyvvizsgálat aktuális trendjei és kihívásai Magyarországon

A plenáris ülés harmadik előadója, *Pál Tibor*⁴ szerint a könyvvizsgálatban is folyamatosak és egyre gyorsuló ütemben zajlanak a változások. A trendeket a kihívásokra adott válaszok határozzák meg, és szükségszerű az összhang megteremtése a lehetőségek és korlátok között. Az elvárás rés növekszik, és lényegesen eltérő szervezeti struktúrák vannak jelen egyszerre. A gazdasági és technológiai fejlődés hatása

4 A Magyar Könyvvizsgálói Kamara elnöke.

jelentős, új technológiák jelennek meg, és a tulajdoni viszonyok bonyolultabbá válnak. A fejlett országok jelenlegi gyakorlatában a könyvvizsgálat globálisan kialakított standardok alapján megfogalmazott szabályrendszert követve, az elvárások és a lehetőségek által keretekbe foglalt módszertant alkalmazva ítéli meg a vállalatok önmagukról alkotott és közzétett képének, tehát a pénzügyi jelentéseknek a hitelességét és megfelelőségét. Bár összességében az elvárások az egyes országok, illetve a különböző nagyságrendet képviselő vállalkozások szintjén a – könyvvizsgálói vélemények kimeneteit tekintve – alapvetően azonosak, de az egyes nemzetgazdaságok, az ott működő vizsgált vállalatok, szakmai szervezetek, könyvvizsgáló társaságok, illetve maguk a könyvvizsgálók is eltérő lehetőségekkel szembesülnek. Nincsen ez másképpen Magyarországon sem, ahol az elmúlt években a könyvvizsgálatra ható egyes tényezők – a hazai cégstruktúra jellemzői, a tulajdonosi elvárások, a könyvvizsgálói értékhatár, a digitális lépésváltás, elektronikus aláírás és archiválás, a mesterséges intelligencia megjelenése, az ESG beszámoló és könyvvizsgálói jelentés kötelezettsége, a számviteli szakma általános helyzete, a könyvvizsgálók státusza, demográfiai összetétele és szakmai minősége – fontos elvi és gyakorlati kérdéseket generáltak.

Magyarországon különösen fontos azoknak az egyszerűsítési, egyértelműsítési szakmai és szabályozási lépéseknek a megtétele, amelyek elősegíthetik azon kamarai tagok kamarában maradását, akik képesek az arányosan kialakított szabályoknak megfelelni. A hazai cégstruktúra jellemzői, a kis- és középvállalkozások magas aránya indokolják, hogy a vizsgált vállalkozásoknál megjelenő kockázatok mértékére is figyelemmel – felhasználva a hozzáférhető nemzetközi tapasztalatokat is –, a szabályozórendszerben kerüljenek meghatározásra az elvárt könyvvizsgálói feladatok. Ez – a pozitív kimenet eltérő esélyeivel számolva – történhet a nemzetközi könyvvizsgálói standardok előírásainak értelmezésével, új hazai standardelőírások létrehozásával, a Kevésbé összetett gazdálkodó egységekre (LCE) vonatkozó nemzetközi könyvvizsgálói standard megfelelő hazai adaptálásával, illetve a – kockázatok nagyságrendje alapján besorolt, adott méretet el nem érő társaságokra vonatkozóan – nem jogszerinti könyvvizsgálói eljárások előírásai szerint végzett ellenőrzések kötelezettségének a hazai szabályozásba történő beillesztésével. Ezekhez kapcsolódóan ide sorolható továbbá a kamarai szabályzatok olyan tartalmi áttekintése és szükség szerinti átdolgozása, amely – a könyvvizsgálói munka minőségének biztosítása mellett – az egyértelműsítés, az egyszerűsítés, valamint az átláthatóság biztosításával a kamarai tag könyvvizsgálók szakmai tevékenységét lényegesen megkönnyíti.

Csőd- és kockázatelőrejelzés a Visegrádi 4-ek országaiban

Annak apropóján, hogy a Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszéke – konzorciumban cseh, lengyel és szlovák egyetemekkel – elnyert egy Visegrádi Alap támogatást egy audit szoftver létrehozására, amely támogatni kívánja a régió könyvvizsgálóit az ISA 570. standard (a vállalkozás folytatása) előírásainak való egyszerűbb és hatékonyabb megfelelésében, a konferencia külön Audit szekciót szentelt a megkezdett kutatás részeredményeinek ismertetésére. Itt először a közös kutatás magyar

részvevői – Gulyás Éva, Szilágyi Renáta és Zánócz Anett⁵ – az elmúlt tíz év 378 241 könyvvizsgálati jelentésének megbízhatóságát vizsgálták meg a vállalkozás folytatásának elvére irányuló figyelemfelhívás szempontjából, összefüggést keresve az ilyen jelentések közzététele és a vállalkozás megszűnése között, valamint, hogy a nem tiszta könyvvizsgálói véleményeket befolyásolják-e a könyvvizsgálatot végzők jellemzői, esetleg a könyvvizsgált cégek nem számviteli jellemzői.

Adorján Csaba⁶ két társaság adatait felhasználva mutatta be az Altman Z-modell alkalmazását. Az egyik társaság Z-értékei a vizsgált két évben a biztos jövőt mutat: 3,573 és 3,724, míg a másiké egyértelműen csődre utal: 0,453 és 0,592. A valóságban azonban mindkét cég folytatja tevékenységét, és működésük zavartalan. Bár a csődelőrejelző modellek alkalmazása a különböző érdekhordozók számára hasznos lehet, mivel segíthet a pénzügyi kockázatok felismerését és kezelését, de önmagában nem feltétlenül vezet a helyes következtetésre.

Błażej Prusak⁷ a csődelőrejelzés kutatásának modelljeit és azok hatékonyságát mutatta be a visegrádi országokban, összehasonlítva azt a globális trendekkel. A csődelőrejelzési módszerek kidolgozásánál megemlíttette a hagyományos, többváltozós diszkriminancia analízist és a logit technikát, valamint a gépi tanulást és az „ensemble approach”-t is. A csődelőrejelző modellek alkalmazhatósága kapcsán megállapították, hogy sok kutató még mindig külföldi modelleket használ a hazai vállalatok csőd-kockázatának értékelésére, ami nem mindig hatékony. A kutatási mintavétel módszerei között felsorolta a párosított mintavétel, a véletlenszerű mintavétel, valamint a kiegyensúlyozott és kiegyensúlyozatlan minták használata. A csődelőrejelzési modellek kidolgozásánál elsősorban a pénzügyi mutatók és a pénzügyi kimutatásokból származó intézkedések dominálnak. Bizonyos helyzetekben más intézkedések, például makrogazdasági mutatók, vállalat életkora, tevékenységi ágazat, igazgatósági tagok nemi sokszínűsége és tulajdonosi struktúra hozzáadása növelte a modellek hatékonyságát. A V4 országok kutatói mind hagyományos, mind új módszereket alkalmaznak a vállalati csőd előrejelzésében, figyelembe véve a legújabb globális trendeket, azonban sok tanulmányban még mindig a hagyományos megközelítés dominál. A kutatók viszonylag ritkán használnak piaci alapú változókat és strukturális megközelítést a csődelőrejelzésben. A V4 országok közötti különbségek jelentősek, ezért ajánlott külön modelleket kidolgozni minden egyes ország számára.

Michal Karas⁸ kockázat-előrejelzési lehetőségeiről beszélt ugyancsak a Visegrádi 4-ek országaiban. A vállalkozás folytatásának elve azt feltételezi, hogy a szervezet a belátható jövőben folytatja üzleti tevékenységét. Ennek ellenőrzése különösen fontos a könyvvizsgálók számára, azonban, mivel az auditálás idő- és erőforrásigényes folyamat, a kutatók célja egy nyilvánosan elérhető eszköz biztosítása, amely segít a pénzügyi adatok elemzésével előre jelezni a csőd valószínűségét, azaz a vállalkozás

5 A Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének mesteroktatója, illetve két PhD hallgatója

6 A Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének adjunktusa

7 A Gdański Műszaki Egyetem oktatója

8 A Brnói Műszaki Egyetem oktatói

folytatása elvének megsértését. Ehhez új modell megalkotására van szükség, hiszen a meglévő, amerikai specifikációkra épülő modellek (pl. Altman) nem működnek megfelelő hatékonysággal a V4 országok adataival, valamint a legtöbb meglévő modell általános, és hiányoznak belőle az iparág-specifikus modellek. Mivel azonban az iparágak tőkeszerkezete jelentősen eltér, ezért az iparági hatásokat alaposabban kell kezelni. További probléma, hogy a kutatók által használt kifejezések nem egységesek, pl. csőd, fizetéseképtelenség, pénzügyi nehézség. Szerinte a csőd akkor következik be, ha az EBIT két egymást követő évben alacsonyabb, mint a kamatköltség. Ez megbízhatóan mérhető és sokkal kevésbé szigorú feltétel, mint a csőd, amely jogi lépéseket von maga után. A modellek egyszerű számviteli fogalmakat használnak, mint például „forgóeszközök, rövid lejáratú kötelezettségek”, anélkül, hogy garantálnák, hogy a modell szerzője által használt definíció megegyezik a modell felhasználója által alkalmazott definícióval, azaz a modellek nem vizsgálják az elemzéshez használt adatok tartalmának azonosságát, az eltérő számviteli szabályrendszerek hatását. Ki kell dolgozni egy új modellt a V4 országok adatai alapján, minden iparágra külön-külön. Az Orbis adatbázis használata biztosítja az összehasonlítható adattartalmat, az eltérő nemzeti felhasználók számára pedig részletes leírást készül majd a közzeendő szoftverhez. Az előadás alapját képező kutatásban 65 000 kis- és közepes vállalkozás adatait elemezték a V4 országokból (CZ, HU, PL, SK) 2012 és 2023 között. A fókusz azon adatokra irányul, amelyek egy évvel előre jelzik a csőd eseményét. A kutatás során 16 pénzügyi mutatót használtak, amelyek hagyományosan a kkv-k csőd kockázatának előrejelzésére is szolgálnak. Bináris logisztikus regressziót alkalmaztak (output = csőd valószínűsége), valamint az ISA 570 standard által a vállalkozás folytatása elve sérülésére utaló jelként értékelt indikátorokat (negatív saját tőke, negatív működési cash flow stb.). Az előzetes eredmények egy gazdasági ágazatra – termelés (NACE kód C) – vonatkoznak. A modell építésének folyamata magában foglalja az egyváltozós tesztelést, a multikollinearitás ellenőrzését, a lépésenkénti regressziót és a modell tesztelését. A mikroökonómiai szempontokat is vizsgálják, amelyek potenciálisan jobban tükrözik a kkv-k helyzetét (piaci koncentráció és méretgazdaságosság). A helyes osztályozás aránya – azaz a tényleges pénzügyi nehézség bekövetkezésének előrejelzése – 86,6% és 93% között mozog. A kutatás további fázisában egy webes eszköz létrehozása történik majd, amely tartalmazza a modellt és lehetővé teszi a potenciális felhasználók számára az egyszerű használatot.

*Jiří Luňáček*⁶ a piaci koncentráció és a méretgazdaságosság hatásainak vizsgálatának fontosságáról beszélt a csőd kockázat szempontjából. A megközelítés alapvetően a más tudományterületek alapját képező mikroökonómia sajátja. A vállalkozások csődje a piac működésének szerves része, és a piac szempontjából adott esetben kívánatos. Ennek vizsgálata során a piaci koncentráció és a méretgazdaságosság általánosan ismert megközelítések. A piaci koncentráció csökken, ha sok vállalat van jelen. Az alacsonyabb koncentráció jelentős arányú vállalati csődöket is jelenthet. Számos modell létezik a piaci koncentráció mérésére, például a HHI, Hall-Tideman Index, Rosenbluth Index, Hause Index és az Entrópia index. Az input adat ilyenkor a piaci részesedés, amelyet az értékesítési adatok alapján mérnek. A szerző az előadásban az entrópia indexet használta, amely a tökéletes verseny modelljében

100%-os értéket mutat. A méretgazdaságosság azt jelenti, hogy a termelési egységre jutó átlagos költség csökken a termelési mennyiség növekedésével. Az előadásban a többtermékes vállalatok esetében az értékesítést (TR) és a teljes költséget (TC) vizsgálták. Az eredmények alapján a növekvő költségek a méretgazdaságosság csökkenését jelzik. A nem aktív vállalatok esetében minden országban csökkenő méretgazdaságosság figyelhető meg, míg az aktív vállalatok esetében Lengyelországban és Szlovákiában növekvő méretgazdaságosság tapasztalható. Magyarország és Csehország esetében az eredmények kevésbé szignifikánsak. A piaci koncentráció értékelése alapján Lengyelország mutatja a legversenyképesebb képet, és az idő múlásával a koncentráció csökken, azaz a verseny szempontjából javuló tendencia figyelhető meg. A méretgazdaságosság hatása alapján a csődbe jutott vállalatok minden országban csökkenő méretgazdaságossággal működnek, míg a nem csődbe jutott vállalatok Lengyelországban és Szlovákiában növekvő méretgazdaságossággal működnek.

Felkészülés a fenntarthatósági jelentés készítésére

Az ESG szekcióban *Veisz Ákos*⁹ bemutatta azt a BDO által a közép-kelet-európai régió 9 országában működő ügyfelei körében készített kutatást, amely felmérte a vállalatok fenntarthatósághoz való hozzáállását, a jogszabályi követelményekkel kapcsolatos ismeretüket, tájékozottságukat, ESG érettségüket, valamint az akadályokat, amelyekkel a cégek szembesülnek. A felmérésben részt vevő vállalatok közel 80%-a rendkívül vagy nagyon fontosnak ítélte a fenntarthatóságot a jövőbeli működése tekintetében, amely szempont vállalati döntéshozatalba való integrálásának motiváló tényezőjeként a jó hírnév növelése mellett legtöbbször a szabályozói követelményeket, a tulajdonosi elvárásokat és az érintettek információigényét jelölték meg. A felmérésben részt vevő cégek három akadályt neveztek meg, amelyekkel szembesülnek a felkészülés során: a bonyolult és időigényes módszereket, a kapacitás hiányát és a jelentéstételre vonatkozó információk hiányát. Ezeket jól szemléltette, hogy a válaszadó vállalatok 33%-a nem tudja, hogy vonatkozik rá a jogszabály.

*Szabóné Veres Tünde*¹⁰ párhuzamba állította egymással a fenntarthatósági jelentéstétel és a transzferár dokumentáció készítési kötelezettség teljesítésének feladatait. Azokat a területeket vizsgálta, ahol a fenntarthatóság hatással lehet a transzferárazás gyakorlatára és ezáltal a transzferár nyilvántartásra is. A hatás érintheti a transzferár modellt az üzleti modell fenntarthatósági szempontok miatt bekövetkező esetleges változásán keresztül, befolyásolhatja a transzferár nyilvántartás tartalmát, a funkcionális elemzést és akár a transzferár meghatározásának módszerét is.

*Kovács Lilla és Zánócz Anett*¹¹ kvalitatív tartalomelemzés módszerével készített kutatásuk azon eredményét mutatták be, hogy mennyiben kapnak szerepet Magyar-

9 A BDO Magyarország ügyvezetője, ESG tanácsadó.

10 A Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének adjunktusa.

11 A Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének PhD hallgatói.

országon a fenntarthatósági célokhoz kötődő mutatók a részvényalapú kifizetések megszolgálati feltételei között. Úgy találták, hogy nincs közvetlen kapcsolat a fenntarthatósági célok és a részvényalapú kifizetések között, azok leggyakrabban az árbevétel, a részvényárfolyamok és különböző eredménymutatók alakulásán alapulnak. ■